

PREDGOVOR

TA KNJIGA PRINAŠA prvi izbor mladoheglovskih spisov v slovenskem prevodu. Naš zbornik v resnici ne zaostaja prav veliko za zborniki v drugih evropskih jezikih. Rekli bi lahko, da so mladoheglovci morali dolgo čakati nanje, saj so ustvarjali konec 30. in v prvi polovici 40. let 19. stoletja,¹ prve antologije pa so izšle šele več kot stoletje pozneje. Prvo je pripravil nemški – takrat zahodnonemški – filozof Karl Löwith in je bila natisnjena 1962.² Leto pozneje je izšel manj ambiciozen vzhodnonemški zbornik.³ Izbor v angleščini je sledil dvajset let pozneje, leta 1983.⁴ Malo pozneje sta vzhodnonemška zgodovinarja Heinz in Ingrid Pepperle pripravila doslej najobsežnejši izbor, na malone 1000 straneh.⁵ Italijani so prevedli Löwithov zbornik.⁶ Ta je bil podlaga tudi za

¹ Prikaz in interpretacijo mladoheglovstva prinaša spremljajoči zvezek k pričujočemu zborniku, moje delo *Mladoheglovci: liberalizem, demokratizem, socializem*, Založba Krtina, Ljubljana 2025.

² *Die hegelsche Linke: Texte aus den Werken von Heinrich Heine, Arnold Ruge, Moses Hess, Max Stirner, Bruno Bauer, Ludwig Feuerbach, Karl Marx und Sören Kierkegaard*, izbral in ur. Karl Löwith, Friedrich Frommann Verlag (Günther Holzboog), Stuttgart-Bad Cannstatt 1962.

³ *Die Junghegelianer (David Friedrich Strauss, Bruno Bauer, Arnold Ruge): Ausgewählte Texte*, ur. Hans Steussloff, Deutsche Verlag der Wissenschaften, Berlin 1963.

⁴ *The Young Hegelians: An Anthology*, uvod in ur. Lawrence S. Stepelevich, Cambridge University Press, Cambridge 1983.

⁵ Heinz Pepperle in Ingrid Pepperle, *Die hegelsche Linke: Dokumente zu Philosophie und Politik im deutschen Vormärz*, ur. Heinz in Ingrid Pepperle, Verlag Philipp Reclam jun., Leipzig 1985.

⁶ *La sinistra hegeliana: antologia di testi*, prev. in predgovor Claudio Cesa, Laterza, Bari 1966, ponatis 1982.

srbohrvaški prevod, ki pa je izpustil besedila, prevedena in objavljena že prej.⁷ V španščino so prevedena besedila nekoliko manj znanih mladoheglovcev.⁸ Francoska antologija mladoheglovskih spisov je izšla 2022.⁹

Dolgo časa je bilo zanimanje za mladoheglovce, kolikor ga je bilo, stranski proizvod raziskovanja heglovstva in marksizma. Dokler je marksizem imel na Vzhodu položaj uradne teorije in ideologije, na Zahodu pa užival ugled tudi v univerzitetnih oziroma akademskih krogih, so na mladoheglovstvo praviloma gledali kot na del predzgodovine marksizma, kot fazo v njegovem razvoju ali stopnjo v intelektualni rasti Marxa in Engelsa.¹⁰ V tej perspektivi je bila njuna kritika mladoheglovstva stopnica na poti iz idealizma v materializem, iz kritike idej h kritiki dejanskih razmer, iz kritike religije h kritiki ekonomije ter iz radikalnega demokratizma v komunizem. Marx in Engels naj bi bila na podlagi kritike mladoheglovstva formulirala »materialistično pojmovanje zgodovine« in s tem »znanstveni socializem« kot teoretski temelj delavskega gibanja, proletarske politike. Premo sorazmerno z zanimanjem za Marxa in Engelsa je naraščalo ali upadalo tudi zanimanje za mladoheglovce.

Löwith je delal v drugi miselni tradiciji. Njegov izbor je izhajal iz zanimanja za zgodovino filozofije in filozofijo zgodovine. Claudio Cesa, urednik italijanskega prevoda mladoheglovskih spisov, je bil raziskovalec heglovske filozofije in njenega izteka. Tudi Stepelevich se je ukvarjal s Heglom in je glede mladoheglovcev opozoril, da je zanimanje zanje poleg iskanja »virov marksizma« vzbujala tudi »heglovska renesansa« in preučevanje usode Heglove filozofije.¹¹

⁷ *Heglovska ljevica*, prev. Ibrahim Spahić, predgovor Kasim Prohić, Veselin Masleša, Sarajevo 1980.

⁸ *Jóvenes hegelianos. Textos sobre cuestiones histórico-políticas*, ur. Jaime Franco Barrio, Ediciones Libertarias Prodhuft, S.A., Madrid 1997.

⁹ *Les Jeunes hégéliens: Politique, religion, philosophie. Une anthologie*, ur. in prev. Franck Fischbach, Gallimard, Pariz 2022.

¹⁰ Tako npr. Heinz in Ingrid Pepperle v uvodni študiji k *Die hegelische Linke: Dokumente zu Philosophie und Politik im deutschen Vormärz*.

¹¹ Stepelevich, »Preface«, v: *The Young Hegelians*.

V obeh primerih, pri heglovcih in marksistih (ki so prav lahko bili oboje hkrati), je bilo zanimanje za mladoheglovce podrejeno nečemu višjemu ali pomembnejšemu od njih samih. Proti temu je prvi odločno protestiral Horst Stuke pred dobrimi šestdesetimi leti, ko je bilo mladoheglovstvo še »zanemarjeno raziskovalno področje«. Argumentiral je, da je naposled napočil čas, ko bi bilo treba mladoheglovce že enkrat obravnavati kot njih same in ne niti v Heglovi niti v Marxovi senci.¹²

V anglosaškem svetu je v novejšem času razpoznavna interpretacija Marxa, Engelsa, Bruna Bauerja in še kakega mladoheglovca v republikanskem ključu. Gre za pojem republikanizma kot političnega jezika oziroma tradicije, ki ga je razvila tako imenovana cambriška šola zgodovine politične misli. Medtem ko so John Pocock, Quentin Skinner, John Dunn ter njihovi nekoliko mlajši kolegi, še posebej Richard Tuck in István Hont, vpeljali preučevanje politične misli, zlasti angleške in ameriške, strogo v idejnem in institucionalnem zgodovinskem kontekstu in na podlagi svojih študij med drugim razvili pojem »klasičnega« oziroma »državljanškega« republikanizma, generacija epigonov danes večkrat aplicira ta pojem kot interpretativni okvir na nemške razmere pred marčno revolucijo 1848. Interpretacija predhodi analizi in jo vodi, podobno kot se je dogajalo v tako imenovanem vzhodnem marksizmu. Mladoheglovci postanejo ilustracija »republikanske tradicije«.¹³

Tudi Jürgen Habermas je delal s pomočjo velike teoretske paradigme. Mladoheglovce je umestil v svoje razumevanje razvoja »moderne«. Po njegovem je zgodovinska zasluga mladoheglovcev

¹² Horst Stuke, *Philosophie der Tat: Studien zur „Verwirklichung der Philosophie“ bei den Junghegelianern und Wahren Sozialisten*, Ernst Klett Verlag, Stuttgart 1963, str. 32, 255.

¹³ Gl. npr. Douglas Moggach, *The Philosophy and Politics of Bruno Bauer*, Cambridge University Press, Cambridge 2003; *The new Hegelians: Politics and philosophy in the Hegelian school*, ur. Douglas Moggach, Cambridge University Press, New York 2006, zlasti urednikov uvod: »Hegelianism, Republicanism, and Modernity«; Bruno Leipold, *Citizen Marx: Republicanism and the Formation of Karl Marx's Social and Political Thought*, Princeton University Press, Princeton, N. J. 2024.

v tem, da so »trajno etablirali«, se pravi dolgoročno utrdili »diskurz moderne«. Inauguriral ga je Hegel, mladoheglovci pa so razvili kritiko moderne, ki se je napajala z duhom moderne.¹⁴ Kritika kot taka ni bila sovražna moderni, temveč je bila njen integralni del. V tem smislu naj bi bili mladoheglovci naši sodobniki oziroma, kot se je izrazil Habermas, »mi smo *ostali* sodobniki mladoheglovcev«. ¹⁵ S pomočjo pojma moderne je mladoheglovce zgodovinsko opredelil tudi Franck Fischbach v francoskem zborniku mladoheglovskih spisov. Mladoheglovstvo je predstavil kot »laboratorij družbene in politične moderne« in njene filozofske kritike.¹⁶

Tudi če ne uporabljamo teorije moderne, lahko razumemo mladoheglovce kot naše sodobnike. V obdobju med francosko revolucijo leta 1789 in pomladjo narodov leta 1848 so se izoblikovali politični jezik, predstave o družbi, sentimenti in zadržanje do sveta, ki so v nezanemarljivi meri z nami še danes – konec koncev zato, ker so tudi problemi, ki so nastali in prišli v ospredje v tistem času (in s katerimi so se soočali mladoheglovci), v temelju enaki ali zelo sorodnimi našim današnjim. Mladoheglovci so v tem formativnem procesu igrali eno ključnih vlog. Morda v tem pogledu ni bil nihče radikalnejši od njih.

Ni pa šlo samo za radikalnost. Šlo je tudi za njihovo razgledanost. Kot večinoma nemški filozofi so bili intimno povezani in temu primerno odlično seznanjeni s političnimi in idejnimi gibanji v sodobni Franciji in njeni novejši zgodovini, pazljivo pa so sledili tudi političnemu in intelektualnemu življenju na Škotskem, enem od središč razsvetljenstva, in v Angliji. Sami so na Nemčijo, Francijo in Anglijo gledali kot na najpomembnejše evropske države in razmišljali o »evropski triarhiji« kot sintezi nemške filozofije in njene duhovne svobode (za predstavnike in varuhe katere so se imeli), francoske politične svobode in angleške ekonomske.¹⁷

¹⁴ Jürgen Habermas, *Der philosophische Diskurs der Moderne: zwölf Vorlesungen*, Suhrkamp, Frankfurt ob Majni 1985, str. 67.

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Fischbach, »Présentation«, v: *Les Jeunes hégéliens*.

¹⁷ Prim. [Moses Hess], *Die europäische Triarchie*, Otto Wigand, Leipzig 1841.

Ker so se zanimali tudi za dogajanje v drugih evropskih državah, njihovi spisi odpirajo pogled brez primere v stanje duha v sodobni Evropi in obenem sintezo in kritiko takratnih miselnih iskanj. »Ni je bilo nove misli, ni ga bilo novega gibanja kjerkoli v naprednih državah Evrope, ki bi ostalo skrito tem vnetim bralcem časopisov in revij,« je pred sto leti zapisal Gustav Mayer.¹⁸

Ta seznanjenost mladoheglovcev z njihovimi sodobnimi miselnimi in političnimi tokovi je eden od razlogov za to, da v njih prepoznavamo naše sodobnike. Carl Schmitt, kakor koli nesimpatična in problematična figura že je bil, je v enem svojih »uvidov« (ki so bili njegova zaščitna znamka veliko bolj od sistematičnega raziskovanja) zapisal, da je bil zato, ker je poznal Maxa Stirnerja, pripravljen na veliko tistega, kar je doživel po koncu 2. svetovne vojne, ko je za nekaj časa padel v nemilost: »Kdor pozna globine evropskih miselnih poti med 1830 in 1848, je pripravljen na večino tega, kar se danes razširja po vsem svetu. Razvaline samorazdejanja nemške teologije in idealistične filozofije so se po 1848 preobrazile v polje sil teogoničnih in kozmogoničnih zastavkov. Kar eksplodira danes, je bilo pripravljeno pred 1848. Ogenj, ki gori danes, je bil zaneten takrat. V duhovni zgodovini obstaja nekaj rudnikov urana. Sem sodijo [...] tudi nekateri spisi iz časa pred 1848.«¹⁹ Mladoheglovski spisi.

Tudi politika mladoheglovcev, ali natančneje, njihova politična iskanja nas nagovarjajo še danes. Utemeljevanje prehoda od liberalizma k demokratizmu ter socializmu in komunizmu – ter morebitni zdrs nazaj v liberalizem, ki sovпада s koncem mladoheglovstva – je lahko spodbuda našemu političnemu razmišljanju. Odnos med liberalizmom, demokracijo in socializmom je danes, ko vse kaže, da je liberalizem v končni krizi in se sprevrača v totalitarizem, vsaj tako aktualen, kot je bil na začetkih liberalizma in

¹⁸ Gustav Mayer, *Friedrich Engels: Eine Biographie. Erster Band: Friedrich Engels in seiner Frühzeit 1820–1851*, Verlag von Julius Springer, Berlin 1920, str. 84.

¹⁹ Carl Schmitt, *Ex Captivitate Salus: Erfahrungen der Zeit 1945/47*, 2. izd., Duncker & Humblot, Berlin 2002, str. 80–81.